

Mr. sc. Maja ČUTIĆ GORUP

PROTESTANTI U AUSTRIJSKOJ ISTRI: ODJECI ILI POKRET

UDK: 94(497. 5-3 Istra) "15"
UDC: 284. 1 (497. 5-3 Istra) "15"
Prethodno priopćenje
Preliminary communication

Ključne riječi: protestanti, austrijska Istra, nalog, Karlo V., Matija Vlačić Ilirik

Na temelju analize Naloga cara Karla V. o potpunom uništenju raskola i sekti iz 1550. godine autorica obrađuje protureformacijsko djelovanje habsburških vlasti u austrijskoj Istri kao dijelu Svetog Rimskog Carstva. Od mnogih teških kazni za protestante – koje su precizno određene u Nalogu – u austrijskoj Istri primjenjivali su se progoni i oduzimanje dobara ukoliko bi okrivljeni ustrajali u svojim zabludama. Pazinska knežija bila je rubni dio Carstva u kojem su bili učestali sukobi s Mlečanima i prodori Turaka. Turska opasnost i ekspanzija u 16. su stoljeću dosegle svoj vrhunac. Oštre mjere protiv protestanata u Carstvu u Nalogu iz 1550. godine možemo objasniti time što je Nalog donesen tijekom protureformacijskih ratova cara Karla V. s njemačkim staležima, koji su trajali do priznanja vjerskog mira u Augsburgu 1555. godine. Teško je preciznije govoriti o raširenosti reformacije u Pazinskoj knežiji jer su oni koji su je širili, zbog zabrana i progona habsburških vlasti, djelovali u tajnosti te mnogi od njih nisu prešli na novu vjeru. Još neistraženi izvori o suzbijanju reformacije predstavljaju važan dokaz o postojanju protestanata i širenju luteranske vjere u austrijskoj Istri.

I.

Kratki osvrt na literaturu i izvore vezane uz reformaciju u austrijskoj Istri¹

Još uvijek ne postoji ni jedna knjiga u kojoj su prikupljeni i analizirani svi važni izvori koji bi nam dali objektivnije podatke o raširenosti reformacije u austrijskom dijelu Istre. Za takvo istraživanje potrebno je analizirati crkvene spise, književno - prevodilačku djelatnost istarskih intelektualaca i svećenika (Matije Vlačića Ilirika, Petra Pavla Vergerija ml., Stjepana Konzula i dr.) te zabrane djelovanja i progone protestanata u

¹ *Zahvalila bih ovim putem na suradnji osoblju Zbirke rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu jer sam od njih dobila kopirane protureformacijske isprave cara Karla V. te prof. dr. sc. Slavenu Bertoši na savjetima o literaturi kojom sam upotpunila svoj članak napisan na temelju izlaganja pod naslovom „Protestanti u austrijskoj Istri: odjeci ili pokret?“, održanog na III. kongresu hrvatskih povjesničara, Split – Supetar, 1. – 5. listopada 2008.*

Nutarnjoj Austriji² od habsburških vlasti. Odjeke protestantizma u Pazinskoj knežiji (i Istri uopće) fragmentarno je opisao 1551. godine pred inkvizicijom don Pietro Manelfi, katolički apostat i „luteran“ u trenutku svog pokajanja.³ Sudske spise Svetog Oficija detaljno je proučio i obradio Antonio Miculian u svojoj knjizi *Protestantizam u Istri*. Ivan Grah je istraživao relacije pićanskih i porečkih biskupa Svetoj Stolici.⁴ O književno – prevodilačkoj djelatnosti poznatih istarskih protestanata pisali su u nas Ivan Kostrenčić, Franjo Bučar, Mijo Mirković, Alojz Jembrih, Josip Bratulić i mnogi drugi. O protureformaciji habsburških vlasti niti jedno djelo u nas ne sadrži analizirane izvore kojima bismo upotpunili dosadašnja istraživanja. U stranoj literaturi se izvorima za protureformaciju u Nutarnjoj Austriji u vrijeme nadvojvoda Karla II. i Ferdinanda II. bavio Johann Loserth koji je rezultate svojih istraživanja objavio početkom 20. stoljeća.⁵ Izvori za protureformaciju habsburških vlasti u Nutarnjoj Austriji uglavnom se nalaze u Grazu – Steiermärkisches Landesarchiv, manji dio u Ljubljani- Arhiv Republike Slovenije, a izvor koji ću u ovom radu analizirati nalazi se među prevedenim i objavljenim spisima cara Karla V. u Zbirci rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, pod nazivom *Ordnung und Mandat Keiser Caroli V. vernewert im April Anno 1550. Zu ausrotten und zu vertilgen die Secten und spaltung / Welche entstanden sind / widder unsern heiligen Christlichen glauben Und wider die Ordnung unser Mutter der heiligen Christlichen Kirchen. Item ein Register der verworffenen vnd verbottenen Büchern / auch von guten Büchern / welche man inn der Schulen lesen mag. Item eine vermanung des Rectors der Universitet zu Loeuenu. Item ein ander Keisers Mandat / von dem selbigen handel im 40. jar ausgegangen*⁶ (prilog 1.), što u autoričinom prijevodu znači *Propis i nalog cara Karla V. stupio na snagu u travnju godine 1550. Cilj naloga je potpuno uništenje raskola i sekti / koje su nastale / protiv naše svete kršćanske vjere i protiv naše majke svete kršćanske crkve. Jednako tako popis loših i zabranjenih knjiga / također popis dobrih knjiga / koje treba čitati u školama. Jednako tako opomena rektora Sveučilišta u Loeuenu. Jednako tako drugi nalog cara / s istim ciljem proglašen 1540. Na dnu naslovne stranice naveden je dio viđenja evanđelista Ivana koja je imao na otoku Patmosu o ženi “koja sjedi na skrletnoj Zvijeri i na čijem je*

2 U izvorima na njemačkom jeziku ovaj zemljopisni pojam poznat je kao Innerösterreich.

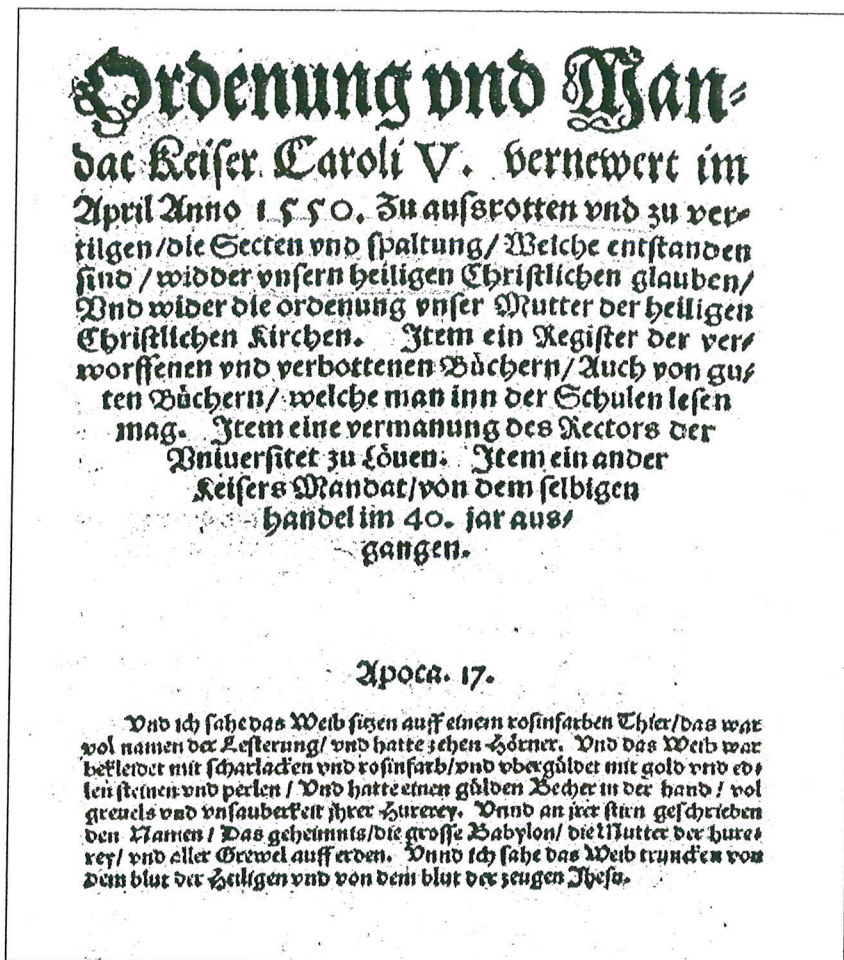
3 Usp. I constituti di don Pietro Manelfi (*Priredio Carlo Ginzburg*), Casa Editrice Sansoni, Firenze & The Newberry Library, Chicago, 1970., Miroslav BERTOŠA, “Pod „uništavajućim brdožderom povijesti“: jedna epizoda netrpeljivosti u Istri u XVI. stoljeću”, Istra: kultura, književnost, društvena pitanja, god. XXVIII., sv. – knj. 118., nova serija, br. 3, Pula, Glas Istre, 1990., str. 70-78., Izazovi povijesnog zanata: lokalna povijest i sveopći modeli, Zagreb, Izdanja Antibarbarus, 2002.

4 Usp. Ivan GRAH, „Pazinski kraj u izvještajima pićanskih i porečkih biskupa Svetoj Stolici (1588 – 1780)“, Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, sv. XXVI, Pazin – Rijeka, Istratisak Pazin, 1983., str. 201-218.

5 Usp. Johann LOSERTH, Die Reformation und Gegenreformation in den inneroesterreichischen Laendern im XVI. Jahrhundert, (Stuttgart, 1898.), Nieuwkoop – B. de Graaf, 1970., Akten und Korrespondenzen zur Geschichte der Gegenreformation in Innerösterreich unter Ferdinand II., *proi dio*: Die Zeiten der Regentschaft und die Auflösung des protestantischen Schul- und Kirchenministeriums in Innerösterreich 1590 – 1600, Wien, Alfred Hölder, 1906., *drugi dio*: Von der Auflösung des protestantischen Schul- und Kirchenministeriums bis zum Tode Ferdinands II., 1600 – 1637, Wien, Alfred Hölder, 1907., Die Reformationsordnungen der Städte und Märkte Innerösterreichs aus den Jahren 1587 – 1628, Wien, Alfred Hölder, 1907.

6 Zbirka rukopisa i starih knjiga Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, signatura: RIIF-80-1786.

čelu napisano ime – tajna: „‘Veliki Babilon’, majka bludnica i odurnosti zemaljskih“⁷ (Otkrivenje 17)⁷. Analizirat ćemo carev nalog iz 1550. godine koji se odnosi na sve zemlje kojima je vladao. Nalog je pisan goticom frakturom na ranonovovjekovnom još ne standardiziranom njemačkom jeziku.

Prilog 1. Naslovna stranica prevedenih i objavljenih spisa cara Karla V.

II.

Širenje reformacije i habsburška protureformacija u austrijskoj Istri

Povijesni je naziv za austrijski dio Istre u srednjem i novom vijeku Pazinska knežija, kako je zabilježeno u *Istarskom razvodu*.⁸ U izvorima na njemačkom jeziku ovaj zemljopisni pojam poznat je kao Comitatus, Inneristrien i Grafschaft Mitterburg.

⁷ Biblija, *Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 1974., str. 1162.

⁸ *Politički pojam za teritorij austrijske Istre bio je Istarska knežija, u izvorima na njemačkom jeziku Grafschaft Isterreich.*

Zemljopisno je obuhvaćao šire pazinsko područje, dio istočne Istre sjevernije od sela Zagorja, dio Ćićarije te šire područje Trsta.⁹ Od 1374. godine Pazinska knežija bila je nasljedni posjed obitelji Habsburg.

Državno – politička granica između mletačkog i austrijskog dijela Istre nije se poklapala s granicama crkvene jurisdikcije biskupija sve do 1788. godine, pa su nad teritorijem Pazinske knežije jurisdikciju dijelila četiri biskupa: pićanski, porečki, puljski i tršćanski. Miroslav Bertoša navodi primjer malog naselja Zamaska koje je bilo prepolovljeno jer se nalazilo na državnoj granici između austrijskog i mletačkog dijela Istre. Crkva i groblje bili su na mletačkom tlu, dok je župnik živio na austrijskom. U istoj je crkvi slavio austrijske pobjede s austrijskim podanicima i mletačke s mletačkim.¹⁰

Reformacija se u Pazinsku knežiju proširila iz više smjerova: Kranjske, njemačkih zemalja, Trsta i Venecije. Mletačko – austrijski ratovi, turska pustošenja i bolesti doveli su do depopulacije i onemogućavali gospodarski razvoj istarskog kraja. Njenom širenju pogodovala je i slabija centralna vlast, strani biskupi te utjecaj reformatorskog kruga iz Njemačke (Matija Vlačić Ilirik, Primož Trubar, Stjepan Konzul, Antun Dalmatin). U Istri je bogoslužje na narodnom jeziku započelo prije reformacije, ali su mnogi glagoljaši i plemići nabavljali liturgijske knjige na staroslavenskom, okupljali protestante, a neki su i sami prešli na protestantizam. Franjo Bučar navodi da se reformacija u Pazinu pojavila vrlo rano pa je 1549. godine inkvizicija optužila pazinsku općinu da podržava reformaciju.¹¹ F. Bučar naziva Pazin „središtem novovjercaca“ te spominje pazinske svećenike Ivana Fabijanića i Matiju Živčića koji su širili Lutherovo učenje i hrvatske protestantske knjige¹² te sa Stjepanom Konzulom i Jurjem Cvečićem potpisali ugovor glede korekture hrvatskih prijevoda.¹³

Važan povijesni izvor za proučavanje raširenosti reformacije u austrijskom dijelu Istre predstavljaju protureformacijski spisi austrijskih nadvojvoda. U vrijeme Karla I. (od 1519. do 1556. cara Svetog Rimskog carstva Karla V.) dinastija je postigla najveći uspon. Kad je njegov otac nadvojvoda Filip Lijepi 1506. umro, postao je Karlo (1500. – 1558.) sa šest godina gospodarom sjevernih dijelova Burgundije (današnje Nizozemske, Belgije i Pikardije). Godine 1516. naslijedio je poslije smrti djeda s majčine strane kralja Ferdinanda II. Aragonskog krunu Španjolske, Napulja i španjolskih kolonija u Americi. Kao unuku Maksimilijana I. pripale su mu 1519. godine i austrijske nasljedne zemlje¹⁴. Odrastao je na dvoru svoje ujne Margarete (kćeri Maksimilijana I.) u Brüsselu, a njegov religiozni odgoj preuzeo je Adriaan Florisz Boeyens, kasniji papa Hadrijan VI. Tijekom

⁹ Slaven BERTOŠA, *Život i smrt u Puli, Pazin, Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002., str. 122.*

¹⁰ Miroslav BERTOŠA, *Istra: Doba Venecije (XVI. -XVIII. stoljeće), Pula 1995., str. 478-485.*

¹¹ Franjo BUČAR, *Reformacija među Hrvatima po Istri, Pula, K. C. Hosana – Izvori, 2002., str. 5.*

¹² Franjo BUČAR, *Povijest hrvatske protestantske književnosti za reformacije, Zagreb, Matica hrvatska, 1910., str. 23.*

¹³ Franjo BUČAR, *Reformacija među Hrvatima po Istri, Pula, K. C. Hosana – Izvori, 2002., str. 24-25.*

¹⁴ Slaven BERTOŠA, *Svjetska povijest modernog doba (XVI. -XIX. stoljeće) s posebnim osvrtom na Apeninski poluotok, Zagreb 2004., str. 14-15.*

njegove vladavine u Njemačkoj se javlja protestantska vjera koju prihvaća velik broj kneževa. Zbog sve nestabilnije političke situacije u Carstvu prouzročene vjerskim sukobima priznao je 1555. vjerski mir u Augsburgu. Nakon abdikacije Karla I. car Svetog Rimskog Carstva postaje njegov brat Ferdinand I. (1503. – 1564.) kojem je on Wormskim i Brüsselskim ugovorom 1521. i 1522. prepustio austrijske pokrajine. Protureformacija austrijskih nadvojvoda doživljava vrhunac u vrijeme Karla II. (1540. – 1590.) i njegovog sina Ferdinanda III. (od 1619. cara Svetog Rimskog Carstva Ferdinanda II.), čiju je vladavinu ispunila neumorna borba protiv protestanata koja je prerasla u Tridesetogodišnji rat (1618. – 1648.)¹⁵. Austrijske nadvojvode progone protestante, zabranjuju protestantske škole i crkve te im prijete da će ih predati rimskoj inkviziciji.

III.

Nalog cara Karla V. o potpunom uništenju raskola i sekta iz 1550. godine

Matija Vlačić Ilirik napisao je predgovor (prilog 2.) objavljenog protureformacijskog spisa cara Karla V. u kojem ističe da je carev nalog - prvotno objavljen na brabantском jeziku u Nizozemskoj – preveden na njemački te tako ponovno objavljen kako bi još jednom na svjetlo dana izašla njegova namjera o uništenju Lutherovog učenja. M. Vlačić Ilirik nadalje tvrdi da nalog – koji je car navodno izdao u najboljoj namjeri - predstavlja opomenu za njemački narod koji treba progledati - jer se njime propisuju strašni progoni protestanata. Vlačić govori da je od povjerljivih i razumnih ljudi saznao da je u Nizozemskoj zbog vjere ubijeno 70 000 ljudi te misli da bi narod upravo zbog takvih mjera trebao otkazati poslušnost papi i prijeći na drugu vjeru, tj. s Kristom trpjeti i vječno živjeti, a ne podržavati Babilonsku bludnicu. Vlačić traži od svakog kršćanina da se čvrsto drži istine te da je svjedoči riječima i djelima. Samo onoga – govori dalje Vlačić – tko ga prizna kao čovjeka, priznat će on za svog nebeskog oca. Molitva je prema njegovom mišljenju najbolja obrana od vruga i bezbožnog svijeta. Zato se trebaju kršćani u ova teška vremena u crkvama i svojim kućama ozbiljno moliti Bogu i tražiti pomoć u ime Krista, pa će im se molitve uslišiti.

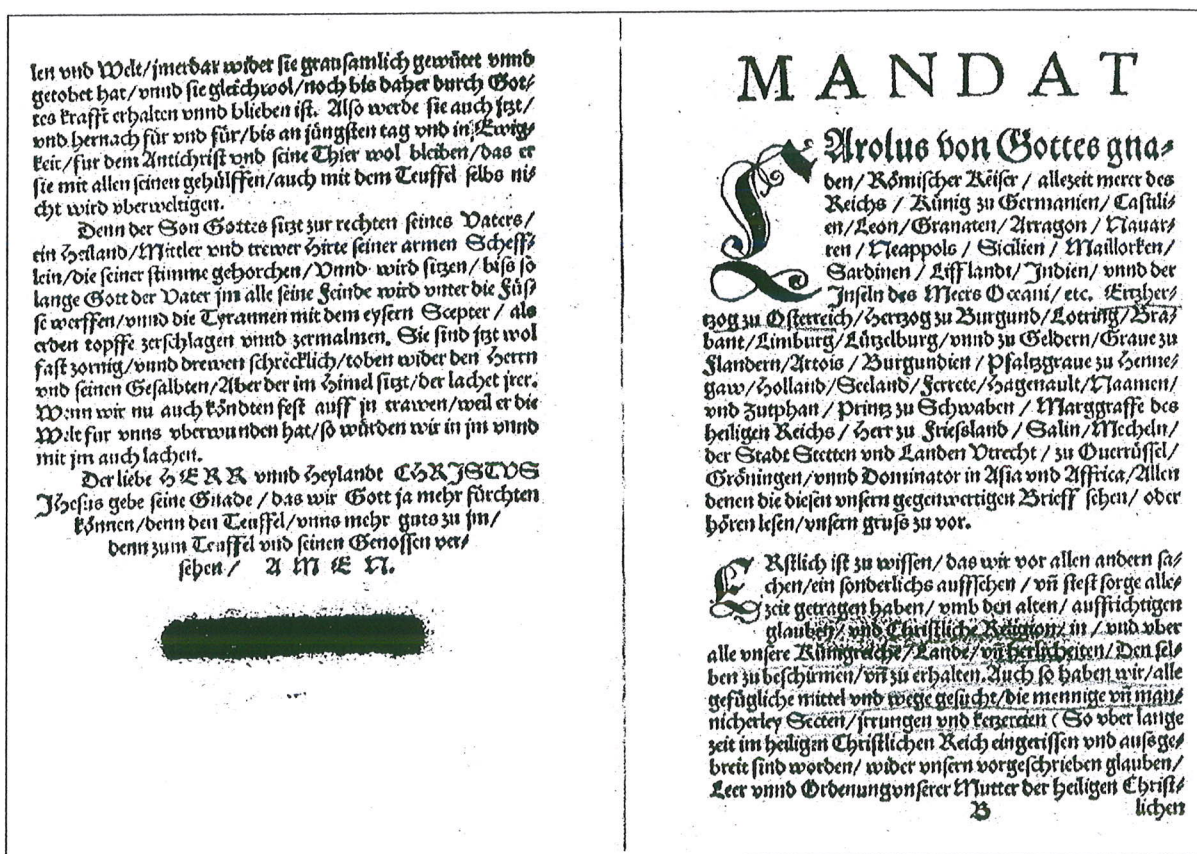
Nalog cara Karla (prilog 3.) započinje intitulacijom u kojoj je sadržana i invokacija: „Karlo milošću Božjom rimski car, uvijek zaštitnik Carstva, kralj Germanije, Kastilije, Leona, Granade, Aragona, Navarre, Napulja, Sicilije, Malorke, Sardinije, Liflanda, Indije i oceanskih otoka itd. nadvojvoda Austrije, vojvoda Burgundije, Lotaringije, Brabanta, Limburga, Lützelburga i Gelderna, grof Flandrije, Artoisa, Burgundije itd., te vladar u Aziji i Africi.“ Car zatim navodi da se obraća svima onima koji čitaju ovo pismo ili slušaju kako ga netko čita.

U tekstu Naloga car naglašava da je štitio staro ispravno vjerovanje i kršćansku vjeru u svim svojim kraljevstvima i zemljama. On je, također, koristio sva raspoloživa sredstva kako bi prognao i iskorijenio mnoge sekte, krivovjere i herezu koja se prije

¹⁵ O tom ratu usp. opširnije: isto, str. 75-83.

ne bude pridržavao ove odredbe, bit će zauvijek prognan iz carskih zemalja i kažnjen novčanom kaznom od 300 Karlovih zlatnika. U dućanima gdje se prodaju knjige treba visjeti popis zabranjenih knjiga, kao i imena svih knjiga koje se mogu kupiti. Ako netko kupi zabranjenu knjigu ili je drži u svom dućanu, platit će kaznu od 100 Karlovih zlatnika. Car naglašava da se svi moraju pridržavati ovih propisa. Kako ne bi pao u zaborav, nalog će svakih pola godine biti iznova proglašen u gradovima i mjestima u cijeloj zemlji. Oni službenici koji se ne budu pridržavali ovog vremenskog roka bit će novčano kažnjeni. Car zapovijeda svim staležima, predsjednicima, kancelarima, gradonačelnicima, namjesnicima, sucima, zapovjednicima, službenicima i dr. da unutar svojih granica razglase njegov nalog.

U zaključnom dijelu stoji da je pismo tiskano u gradu Brüsselu, u travnju godine 1550. Na dnu dokumenta nalazi se carev potpis i pečat.

Prilog 3. Završna stranica Vlačićevo predgovora i prva stranica naloga cara Karla V. o potpunom uništenju raskola i sekti iz 1550. godine

IV.

Protestanti u austrijskoj Istri nakon proglašenja naloga cara Karla V. o potpunom uništenju raskola i sekti iz 1550. godine

Plemićka obitelj Barbo u svojem je kaštelu Kožljak, podno Učke u austrijskoj Istri, okupljala brojne širitelje protestantske misli. Francesco Barbo – koji je bio i pokrajinski kapetan Rijeke – primio je u svoj dom 1551. godine vođu talijanskih anabaptista Pietra Manelfija koji je – kao što smo na početku istaknuli – u mjesecu studenom iste godine bolonjskom inkvizitoru Leonardu degli Alberti iznio podatke o protestantima koje je susreo na svojim putovanjima. Za nas su najvažniji podaci vezani uz austrijsku Istru: „U Kožljaku ima mnogo luterana, s kojima sam razgovarao, najviše s gospodinom Francescom, vlasnikom Kožljaka i s njegovim bratom i njegovom majkom; sve sam prepoznao kao luterane sa svim heretičkim stavovima: a gospodinu Francescu propovijedao sam anabaptistički nauk i priznao ga je dobrim, ali se nije ponovno krstio jer bi bio prisiljen odreći se vlasništva koje je posjedovao. U njegovu domu ima mnogo luterskih i heretičkih knjiga, mnogo djela Vergerija, čak djela i knjige fra Balde Luterana, koji se kao heretik već mnogo godina nalazi u mletačkom zatvoru. Ostao sam jesti i piti u kući rečenoga gospodina oko mjesec dana, a njegov je kaštel podvrgnut rimskom caru; to se zbilo proteklog ljeta.“¹⁶ U kaštelu Kožljak okupljali su se protestanti sve do početka 17. stoljeća. Francesca je naslijedio Bernardin Barbo koji je od 1580. davao utočište protestantima iz austrijskog dijela puljske biskupije, i to uglavnom vlasteli koja je uživala veću vjersku slobodu.¹⁷

Važan doprinos istraživanju opsega reformacije u austrijskoj Istri dao je Ivan Grah, koji je objavio relacije (izvješća) pićanskih i porečkih biskupa Svetoj Stolici koje se čuvaju u Tajnom vatikanskom arhivu. Iz prve relacije pićanskog biskupa Giorgija Reitgartlera (1570. – 1600.) – poslana Svetoj Stolici 1589. – saznajemo da su u biskupiji jedini Lutherovi sljedbenici zakupac sela Čepić i njegova žena. U drugom izvješću 1593. biskup ističe da je tijekom 23 godine boravka u dijecezi doživio mnogo neprilika i životnih opasnosti od strane heretika.¹⁸ Njegov nasljednik biskup Antonio Zara (1601. – 1621.) naglašava u svojim relacijama da u biskupiji žive samo katolici. Jedino u Čepiću žive plemićke obitelji Borgen, Barbo i Nikolić koje su prigrlile Lutherove zablude. Muške i ženske članove navedenih obitelji, koji su ustrajali u svojim zabludama, protjerao je

16 Isto, str. 202. Usp. Miroslav BERTOŠA, „Pod „uništavajućim brdožderom povijesti“: jedna epizoda netrpeljivosti u Istri u XVI. stoljeću“, Istra: kultura, književnost, društvena pitanja, god. XXVIII., sv. – knj. 118., nova serija, br. 3, Pula, Glas Istre, 1990., str. 73-74. i Antonio MICULIAN, Protestantizam u Istri, Pula, ZN „Žakan Juri“, 2006., str. 245-246.

17 Ljudevit Anton MARAČIĆ, „Protestantizam u Istri: protestantski pokušaj i odgovor inkvizicije u Istri“, Nova Istra: časopis za književnost, kulturološke i društvene teme, god. IV., sv. XIII., br. 2-3, Pula, 1999., str. 203.

18 Ivan GRAH, „Pazinski kraj u izvještajima pićanskih i porečkih biskupa Svetoj Stolici (1588 – 1780)“, Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu, sv. XXVI, Pazin – Rijeka, Istratisak Pazin, 1983., str. 203.

nadvojvoda Ferdinand iz biskupije.¹⁹ Porečki biskup Cesario de Nores (1573. – 1597.) istaknuo je u svojoj relaciji 1592. da je prije više godina u Pazinu bilo više odmetnika od pravovjerja, ali su se uz pomoć pobožnog vladara vratili pravoj vjeri te se osjeća porast pobožnosti.²⁰

Na kraju treba zaključiti da su se od svih sankcija navedenih u carevom nalogu iz 1550. godine u austrijskoj Istri primjenjivali progona i oduzimanje dobara ukoliko bi okrivljeni ustrajali u svojim zabludama. Austrijska Istra bila je rubni dio Carstva u kojem su bili učestali sukobi s Mlečanima i prodori Turaka. Turska opasnost i ekspanzija u 16. su stoljeću dosegle svoj vrhunac. Oštre mjere protiv protestanata u Carstvu u Nalogu iz 1550. godine možemo objasniti time što je Nalog donesen tijekom protureformacijskih ratova cara Karla V. s njemačkim staležima, koji su trajali do priznanja vjerskog mira u Augsburgu 1555. godine.

Proučavanje protureformacijskih spisa austrijskih vlasti nužno je za objektivnije utvrđivanje opsega reformacije u austrijskoj Istri. Zbog prijetnji²¹, zabrana, progona i oduzimanja dobara mnogi plemići i svećenici nisu prigrlili novu vjeru, iako su pomagali u njenom širenju. Podrška mnogih glagoljaša i plemića, prevodilačka i kulturna djelatnost ljudi iz pazinskog kraja te brojne zabrane protestantskog djelovanja svjedoče o nazočnosti protestanata i širenju reformacije u Pazinskoj knežiji.

19 Isto, str. 205-206.

20 Isto, str. 202.

21 Franjo BUČAR u svojoj knjizi *Reformacija među Hrvatima po Istri, Izvori, K. C. Hosana, 2002., str. 5-6. spominje plemiće Ezekiju Krafthoffera i Krištofa Kléea koji su se 1575. tužili kranjskim staležima – kamo je administrativno pripadala Pazinska grofovija – da im je upravitelj grofovije Nikola Arardi stavio alternativu: ili će postati katolici, ili će u šest tjedana napustiti grofoviju. Kraftoffer je kao plemić i član kranjskih staleža zatražio da ovi interveniraju kod grofa Gjura Khevenhüllera koji je od 1574. bio kapetan i najamnik grofovije te je sam ispovijedao protestantsku vjeru.*

ZUSAMMENFASSUNG
PROTESTANTEN IN ÖSTERREICHISCHEN -
ISTRIEN – RESONANZ ODER BEWEGUNG?

Mr. sc. Maja ČUTIĆ GORUP

Aufgrund der Analyse der Verordnung des Kaisers Karl V. aus dem Jahre 1550 über die vollständige Vernichtung der Glaubenspaltung und Sekten, bearbeitet die Autorin gegenreformatorische Maßnahmen der habsburgischen Obrigkeit in österreichs Istrien - einem Teil des Heiligen römischen Reiches. Von den vielen für die Protestanten vorgesehenen schweren Strafen – welche in der Verordnung präzise festgesetzt sind – wurden in österreichischen Istrien Verbannungen und Beschlagnahmungen der Güter, im Falle das die Beschuldigten auf ihrem Irrglauben beharren, durchgeführt. Das Paziner Fürstentum war ein Grenzgebiet des Kaiserreiches in welchem Gefechte mit den Venetianern und Durchbrüche der Türken häufig waren. Die türkische Bedrohung und Expansion gelangen im 16. Jahrhundert an ihren Höhepunkt. Die scharfen Maßnahmen gegen die Protestanten im Reich, festgesetzt in der Verordnung aus dem Jahre 1550, kann man durch die Tatsache erklären, dass diese während der gegenreformatorischen Kriege entstanden ist. Diese Kriege, welche Karl V. mit den Reichsständen führte, endeten im Jahre 1555 mit der Anerkennung des Augsburger Reichs- und Religionsfrieden. Es ist schwierig präziser von den Ausmaßen der Reformation in dem Paziner Fürstentum zu sprechen, da die Verbreiter geheim handelten, und da viele von ihnen die Religion nicht gewechselt haben. Die unerkundeten Quellen über die Bekämpfung der Gegenreform geben einen wichtigen Beweis für die Anwesenheit der Protestanten und Verbreitung der lutheranischen Religion auf dem Gebiet des österreichischen Istrien.

RIASSUNTO
PROTESTANTI NELL'ISTRIA AUSTRIACA: SOLO
RIVERBERI O UN VERO MOVIMENTO?

Mr. sc. Maja ČUTIĆ GORUP

Analizzando l'Ordinanza dell'Imperatore Carlo V contro la Riforma protestante del 1550, l'autrice esamina l'attività controriformista delle autorità asburgiche nell'Istria austriaca, parte del Sacro Romano Impero. Tra le tante pesanti pene per i protestanti -precisamente stabilite nell'Ordinanza- nell'Istria asburgica furono applicati il bando e la confisca dei beni nella misura in cui i condannati perpetuavano la colpa. Trovandosi ai confini dell'Impero, la contea di Pisino sopportava conflitti continui con i veneziani e le incursioni da parte dei turchi, il cui pericolo e la cui espansione raggiunsero l'apice nel sedicesimo secolo. Le rigide misure determinate dall'Ordinanza contro i protestanti si spiegano con il conflitto che allora impegnava Carlo V contro i principi tedeschi e che durò fino alla pace di Augusta del 1555. Non è semplice definire i contorni dell'espansione della Riforma nella contea di Pisino, in quanto coloro che aderivano al nuovo credo, a causa dei divieti e delle persecuzioni delle autorità austriache, lo facevano in segreto. Le fonti non ancora sufficientemente esaminate sulla repressione della Riforma rappresentano un'importante attestazione dell'esistenza dei protestanti e dell'espansione della riforma luterana nell'Istria austriaca.